

наказ М-ва екології та природ. ресурсів України від 27.02.2002 № 88. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0276-02>. **13.** Про затвердження Положення про громадських мисливських інспекторів [Електронний ресурс] : наказ Держ. ком. лісового господарства України від 01.03.2002 № 27. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0290-02>. **14.** Sicherheitswacht [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.polizei.bayern.de/wir/sicherheitswacht/index.html>. – Офіц. сайт поліції Баварії. **15.** Service volontaire citoyen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.interieur.gouv.fr/sections/a_1_interieur/la_police_nationale/service-volontaire-citoyen. – Офіц. сайт МВС Франції. **16.** Origin of the Volunteers in Police Service (VIPs) Program [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.policevolunteers.org/about>. – Офіц. сайт програми волонтерів поліції.

Надійшла до редколегії 27.08.2012

Проанализированы правовой статус и организационные основы деятельности общественных помощников участковых инспекторов милиции и общественных инспекторов в области окружающей среды по охране общественного порядка и противодействию правонарушениям. Разработаны рекомендации по совершенствованию нормативного регулирования деятельности указанных субъектов.

Legal status and organizational bases of activity of public helpers of district inspectors of militia and public inspectors in industry of natural environment are analyzed in relation to guard of public order and counteraction offence enforcement. The recommendations in relation to perfection of the normative adjusting of activity of the noted subjects are developed.

УДК [316.48:351.74](100)

О. В. Горбачова

СТРАТЕГІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО РЕАГУВАННЯ НА ПРОЯВИ КСЕНОФОБІЇ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Проаналізовано досвід правоохоронних систем світу з протидії проявам ксенофобії, досліджено найкращі приклади заходів поліцейського реагування на «злочини ненависті», окреслено проблемні питання правоохоронної діяльності у цій сфері. Відзначено, що подібні стратегії можуть ефективно використовуватись і в Україні.

Світове співтовариство виказує принципову правову та моральну позицію щодо недопущення будь-яких проявів нетерпимості, визнаючи принцип рівноправності абсолютним, базовим концептом соціальних відносин та толерантного співіснування людства. Сучасне право більшості країн, так само як і міжнародне право, криміналізує будь-які прояви насильницької нетерпимості (концепція «злочинів ненависті») як системні, підтримані державною політикою, так і індивідуальні. Як вказує С. Мартін, «очевидне зростання з 1980-х років правопорушень на ґрунті ксенофобії, © Горбачова О. В., 2012

викликало два типи реагування: законодавче, яким було розширено сферу дії законодавства та суворість покарань за такі злочини, а також ініціювання зусиль із підвищення уваги поліції до правопорушень подібного типу і більш плідного їх розслідування» [1, с. 420]. Але країни різняться тим, наскільки державі та громадськості вдається стримувати розвиток, локалізувати ксенофобські настрої та практики, тримати їх під контролем.

Наразі західними науковцями здійснено чимало плідних досліджень у цій сфері, зокрема вивченню цих питань присвятили свої праці С. Мартін [1], Дж. Левін, Дж. Макдевіт [2], Дж. Джекобс, К. Поттер [3], Р. Оклі [4], Ш. Казарян [5], Р. Шасте, Д. Левайн [6]. Разом з тим, у вітчизняних наукових студіях питання протидії проявам ксенофобії та злочинності на її ґрунті лише стає предметом серйозних досліджень.

Цілком логічно, що оцінка успіхів і прорахунків української міліції в контексті нашого проблемного поля, а відтак, і подальша розробка відповідних соціальних технологій, спрямованих на покращення її роботи, мають відштовхуватись від уявлення про бажану модель устрою цієї інституції. Неоціненний досвід належить країнам, у яких вже досягнуто відповідний рівень демократичної поліцейської діяльності, існує тривала традиція протидії ксенофобії. Аналіз заходів у сфері протидії ксенофобії та дискримінації на її ґрунті в інших країнах, а також механізмів коригування поліцейської практики реагування на «злочини ненависті» має важливе теоретичне і практичне значення, адже дозволяє розкрити потенціал існуючих у світі новацій, успішних правоохоронних підходів та моделей, віднайти адекватні для викликів часу та специфіки саме українських реалій концептуальні рішення та способи їх реалізації. Отже, надалі ми проаналізуємо та узагальнимо найкращі приклади з міжнародної практики щодо заходів поліцейського реагування на прояви ксенофобії.

Образ поліції донедавна був пов'язаний перш за все з її здатністю використовувати силу. Порівняльний аналіз сучасних правоохоронних систем світу дозволяє зробити висновок, що наразі функції поліції переорієнтовано національними урядами на сервісну модель роботи. Яким чином така суспільно орієнтована модель поліцейської діяльності кореспондується з принципами мультикультурної охорони правопорядку, запобіганням, розслідуванням і подоланням інших проблем, пов'язаних із проявами ксенофобії, розглянемо за такими універсальними для правоохоронних інституцій категоріями проблемних питань, як: відстеження масштабів поширення кримінальних проявів ксенофобії у суспільстві, їх об'єктивне фіксування та реєстрація; ефективність інституціональних механізмів і стратегій поліцейського реагування на «злочини ненависті»; і, нарешті, забезпечення спеціалізованого навчання правоохоронців у цій сфері.

Що саме рахується і яким чином збираються статистичні дані – це, як вважається, ті індикатори, які показують, чи серйозно ставиться держава до проблеми ксенофобії. Сьогодні більшість систем кримінальної юстиції збирають певні дані для оцінки ефективності роботи правоохоронних органів, прокурорів та судової системи. У 2010 р. до Бюро з демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ, яке виконує функції координаційного центру зі збору інформації та статистичних даних, а також законодавства та національних ініціатив щодо ксенофобських проявів у регіоні, відзвітувало 50 держав – учасниць ОБСЄ про те, що вони здійснюють збір статистичних даних щодо злочинів на ґрунті ненависті [7, р. 17]. Зрозуміло, що підходи та параметри підтвердження таких правопорушень у поліцейській практиці, що є наслідком відмінностей законодавчих систем, різняться. У низці країн таке протоколювання здійснюється відповідно до визначень або певних схем категоризації. Наприклад, в Ірландії та Великій Британії визначення «інциденту на ґрунті ненависті» охоплює будь-який інцидент, який сприймається як такий постраждалими, поліцейським, свідками інциденту чи будь-якою іншою особою. Відповідно, «злочин на ґрунті ненависті» – це будь-який інцидент, який визнається кримінальним злочином і який, на думку жертви або будь-якої іншої особи, був мотивований упередженням або ненавистю [8, с. 60]. Такі досить сміливі та максималістські визначення, які остаточно було утверджено наприкінці 1990-х рр., відображають собою увесь той тиск, що його було вчинено з метою привернути увагу поліції до справжньої кількості означених проявів. Становить інтерес і розширена система реєстрації упереджених злочинів, яка використовується у Фінляндії. Вона містить п'ять категорій: 1) категорія «присутності расистської мотивації»; 2) категорія «високої ймовірності»; 3) категорія «можливої наявності»; 4) категорія «не піддається визначенню»; 5) категорія нерасистських правопорушень. У Франції до статистичних даних щодо проявів ксенофобії потрапляють усі інциденти – від насильницьких проявів до графіті, які класифікуються за двома категоріями: дії із серйозними наслідками (визначаються як «акції») та дії, що не завдали значної шкоди (визначаються як «погрози») [4, с. 14].

У цілому ж, на думку експертів БДПЛА, багато держав працюють у рамках обмежених визначень злочинів та інцидентів на ґрунті ненависті. У широкому розумінні в тій чи іншій мірі такі злочини передбачені в кримінальних кодексах усіх держав – учасниць ОБСЄ, проте, однією з найбільших проблем залишається забезпечення послідовного застосування існуючого законодавства у поліцейській практиці [8, с. 55].

Також з урахуванням законодавчих аспектів щодо визначення кримінальних проявів ксенофобії та критеріїв їх класифікації можна вказати на найбільш вживані категорії, що використовуються під час реєстрації упереджених злочинів у закордонній практиці:

вони ґрунтуються на таких ознаках ідентичності, як етнічна приналежність/походження/меншина (у 35 державах), «раса»/колір шкіри (у 34 державах), віросповідання (у 29 державах) та сексуальна орієнтація (у 20 державах). Рідше реєструються злочини, пов'язані з такими відмінностями жертв, як «мова» (у 13 державах) і «транссексуальність» (у 9 державах) [7, с. 18–19]. Інколи зустрічаються такі ознаки категоризації «інакшості», як сімейний стан, місце народження, добробут, класова приналежність, майнове чи соціальне становище, політичні уподобання або ідеологія. Це свідчить про те, що наразі серед держав немає одностайності в питаннях визначення індикаторів, які маркують «злочини ненависті». З іншого боку, навіть за такої змістовної різноманітності, на наш погляд, можна говорити про наявність тенденцій «універсалізації», хоча й менш вираженої, із достатньо сильним загальним центральним ядром та більш варіативною периферією.

У 40 державах ОБСЄ фіксується більше, ніж одна з вказаних категорій ідентичності, однак лише 22 країни здійснюють класифікацію даних за окремими категоріями. А ще 25 держав реєструють такі злочини просто однією цифрою, без зазначення кількості злочинів, вчинених відповідно до кожної категорії ідентичності, щодо якої встановлено ксенофобський мотив. Окремі держави, такі як Канада, Люксембург, Нідерланди та США, поділяють групи жертв у своїй статистиці ще детальніше, класифікуючи їх за типами упереджень. Подібне виділення категорій різного роду ксенофобських підстав дає вкрай важливу інформацію, оскільки мотивовані ненавистю інциденти (злочини) часто можуть бути спрямовані непропорційно проти окремої групи осіб або частини групи, як, наприклад, у випадках зі злочинами на ґрунті ненависті проти мусульман, кількість яких стрімко зросла протягом останніх років [8, с. 35].

У 18 країнах у поліцейській практиці виявлення та розслідування «злочинів ненависті» враховується можливість наявності одразу декількох мотивів держав-учасниць (Кіпр, Чеська Республіка, Фінляндія, Грузія, Німеччина, Греція, Ліхтенштейн, Литва, Молдова, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Сербія, Словенія, Іспанія, Швейцарія, Сполучене Королівство та США). Такий перехресний підхід до збору статистичних даних вкрай важливий для розуміння складної взаємодії різних видів ксенофобських мотивів в одному злочині, які доповнюють чи підсилюють один одного.

Аналіз офіційної статистики свідчить, що з метою оцінки тяжкості злочинів на ґрунті ненависті у переважній більшості правоохоронних систем дані класифікуються також за типами вчинених злочинів. Найбільш поширеними кримінальними проявами ксенофобії в регіоні ОБСЄ у 2010 році стали вбивства (у 38 державах), фізичні напади (у 37 державах), погрози/агресивна поведінка (у 35 державах), пошкодження майна/вандалізм (у 34 державах),

осквернення могил (у 32 державах) та напади на місця відправлення культу (у 25 державах) [7, р. 22].

Протягом останнього десятиліття в ряді країн з'явилася велика кількість програм на підтримку реформ органів поліції. Тож у контексті нашого аналізу доцільно розглянути певні інституціональні інновації у поліцейських системах, спрямовані на підвищення ефективності заходів реагування національних відомств на злочини, мотивовані ксенофобією, які наразі проходять корисну «перевірку реальністю».

У Чеській Республіці в 2001 р. як консультативний орган була створена Міжвідомча комісія по боротьбі з екстремізмом, расизмом та ксенофобією для винесення рекомендацій апарату міністра внутрішніх справ [8, с. 64]. Крім того, у 2005 р. міністром внутрішніх справ Чеської Республіки спільно з керівником Головного управління поліції було створено робочу групу з правоекстремістських злочинів.

Поліція Великобританії зробила боротьбу зі злочинами на расовому ґрунті однією з пріоритетних сфер своєї діяльності, взявши на себе низку завдань. У рамках Керівної групи Лоуренса була створена підгрупа, до складу якої увійшли представники усіх відомств, відповідальних за роботу з інцидентами расистського характеру, а також два незалежних експерти. Цей міжвідомчий орган наділений мандатом щодо «розгляду процедур поводження з інцидентами расистського характеру для забезпечення того, щоб вони відповідали потребам потерпілих, сприяли повідомленням про інциденти та заохочували згуртованість спільноти» [8, с. 65]. Як регіональний приклад можна навести підхід до цієї проблеми Лондонської поліції, у лавах якої було створено спеціальну Оперативну групу по боротьбі з расистськими й насильницькими злочинами, яку в подальшому було перейменовано на Управління захисту прав меншин. Управління має у своєму підпорядкуванні 200 офіцерів поліції, що спеціалізуються на злочинах на ґрунті ненависті й нетерпимості. Цей підрозділ здійснює пошук доказів, статистичні дослідження стосовно того, де такі злочини є найбільш ймовірними, підтримує стратегічні зв'язки з лідерами різних громад меншин для обговорення потенційних проблем, відповідно до програми зв'язків із сім'ями потерпілих тримає жертв у курсі поліцейських розслідувань тощо [9, с. 323].

Основною складовою реакції Німеччини на расистське насильство стала підтримка громадянського суспільства шляхом фінансування різного роду проектів та освітніх програм. Наприклад, у відповідь на інтенсифікацію зусиль ультраправих груп щодо впливу на школярів, у 2006 р. була запущена ініційована федеральним та земельними міністерствами внутрішніх справ національна кампанія з підвищення толерантності «Вовк в овечій шкірі», переважно адресована вчителям та учням (сьомого класу і старше). Кампанія передбачала два DVD-диска, один із художнім фільмом, інший –

з документальною стрічкою про правий екстремізм, його численні прояви та наслідки [10, с. 36].

Франція здійснила чимало різних кроків у подоланні проблеми расизму та антисемітизму. Деякі з них були спрямовані безпосередньо на обмеження кількості насильницьких нападів. Приблизно 1200 поліцейських та 15 млн євро було виділено для гарантування безпеки у «вразливих місцях» (синагоги та інші єврейські установи, мечеті тощо). Міністерство внутрішніх справ також внесло зміни в механізми збирання офіційних статистичних даних, прийнявши розширені стандарти класифікації інцидентів з метою більш пильної уваги поліції до розслідування випадків з підозрою на «злочини ненависті» [9, с. 332].

У Фінляндії Управління поліції Міністерства внутрішніх справ розробило та опублікувало разом із Фінською лігою прав людини «Порадник постраждалим», у якому наведено докладні інструкції, як повідомляти поліцію про правопорушення [9, с. 515].

У США на основі дослідження, яке показало, що жертви будуть з більшою ймовірністю повідомляти про злочини на ґрунті ненависті, якщо вони знають, що влада створила спеціальну систему для повідомлень про подібні злочини, правоохоронні органи розробили проект спеціальних протоколів реагування на акти насильства, мотивованого ненавистю. Ці протоколи допомагають поліцейським з більшою ефективністю виявляти «злочини ненависті» та більш уважно реагувати на них у процесі своєї діяльності [8, с. 60].

Крім того, сьогодні у світовій практиці одним із найважливіших інструментів комплексної стратегії протидії ксенофобії, що спонукає вдосконалювати заходи реагування на її насильницькі прояви, визнається професійне навчання працівників поліції, оскільки сервісний підхід у поліцейській діяльності передбачає не лише підвищену соціальну відповідальність органів правопорядку, а й обов'язок поліцейського персоналу пройти спеціальне навчання у галузі дотримання прав людини та підтримувати власні професійні якості на необхідно високому рівні з огляду на виклики часу та потреби полікультурної громади.

Сучасні підходи у визначенні країнами потреби у забезпеченні спеціалізованого навчання поліцейських із проблем ксенофобії та її насильницьких проявів варіюють від «одноразового» курсу, призначеного для певних категорій працівників або з усієї країни, або з конкретного регіону чи міста, до запровадження «інтегрованого навчального підходу», який включає комплексну систему підготовки. Р. Оклі у своєму дослідженні зазначає, що «реальна потреба в комплексних програмах навчання, які здатні забезпечити скоординовану відповідь поліції в цій галузі, має місце по всій Європі..., де «добрі практики» існують, вони у своїй більшості стосуються лише загальної підготовки щодо мультикультуралізму, расизму та дискримінації, не маючи конкретним предметом розгляду питання поліцейського реагування на расистські злочини» [4, с. 3]. Тим не

менше, такі країни, як, наприклад, Бельгія, Велика Британія, Німеччина, Швеція, США, можуть похизуватися застосуванням достатньо широкомасштабних та системних ініціатив щодо забезпечення спеціалізованої підготовки своїх поліцейських.

Зокрема, Державне поліцейське управління Бельгії налагодило багаторівневе навчання усіх працівників поліції, під час якого розглядаються питання забезпечення виконання законів проти расизму в повсякденній роботі поліції та більш детальної реєстрації ненавистницьких злочинів, окрему увагу приділено аналізу ксенофобських практик у правоохоронних органах. У школі поліції частиною офіційної програми навчання є восьмигодинний курс щодо ксенофобського насильства. Таке навчання є частиною більш широкої освіти поліцейських у контексті дискримінації та багатокультурності.

У Сполученому Королівстві було створено декілька відомств у межах урядових департаментів, які проводять навчання співробітників правоохоронних органів і розробляють процедури роботи з інцидентами ксенофобського характеру [8, с. 65]. У вересні 2009 р. розпочато реалізацію міжурядового плану дій, спрямованого на вивчення методів протидії злочинності на ґрунті ненависті, в тому числі злочинам з мотивів гомофобії та трансфобії [11, с. 43]. Наразі у Великобританії розроблено комплекс навчально-методичних матеріалів щодо найбільш ефективних та палідних поліцейських стратегій реагування на прояви ксенофобії.

Заслужує на увагу підхід до цього питання Німеччини, де необхідність спеціалізованої підготовки співробітників поліції в цій галузі було чітко визнано на політичному рівні. Спеціалізована підготовка з тематики расистських злочинів і злочинів правоекстремістської спрямованості проводиться в кількох формах. Такі предмети, як ксенофобія і екстремізм, є невід'ємним елементом початкового та професійного навчання по всій країні. Загальна підготовка поліцейських охоплює ці теми в курсі «політичні науки». Наприклад, у навчальному процесі Академії поліції в Мюнстері частиною навчального плану є теми захисту від проявів екстремізму та расових злочинів і їх переслідування (включно з практичним заняттям на тему «Насильство з боку правих і расистів»). Окрім того, цим темам присвячено кілька навчальних програм на місцевому й земельному рівнях. Наприклад, у поліцейському коледжі у м. Бранденбурзі з 1999 р. регулярно проводяться семінари на тему «Підвищення інформованості та компетентності в питаннях міжкультурних відносин». Вони спрямовані на поліпшення «активної компетентності поліцейських в роботі з мігрантами» та зменшення упередженості поліцейських щодо них. У 2001 р. до програм навчання поліції було включено як постійний предмет дисципліну «Компетентність у питаннях міжкультурних відносин» (включно з методами профілактики дискримінації). Також було розроблено інформаційну брошуру «Захист постраждалих поліцією», де акцентовано увагу на жертвах ксенофобії. З 2004 р. в коледжі відкрилися чотири посади «викладачів з питань міжкультурних відносин».

У Швеції в 2000 р. уряд зобов'язав усі структури у сфері кримінальної юстиції забезпечити достатню обізнаність своїм працівникам у питаннях ксенофобії, дискримінації та злочинів з мотивів неприязні. Протягом останніх кількох років навчання з цих питань було введене усіма трьома поліцейськими академіями або у вигляді спеціальних курсів, або як складова загальної підготовки. Навчальні курси розглядають такі теми, як расові упередження, імміграція та міжетнічні відносини. Під час їх викладання від слухачів вимагають здійснювати рефлексію щодо власних соціальних уявлень і практик, аналізувати специфіку діяльності поліції в полікультурному суспільстві. Також додаткову підготовку поліцейського персоналу з цих питань забезпечують поліцейські службовці спеціальних «контактних» підрозділів, які утворені у кожному місцевому управлінні поліції [4, с. 29].

У США Національний центр із запобігання злочинам на ґрунті ненависті, Центр розробки освітніх програм і Бюро у справах жертв злочинів при Міністерстві юстиції США спільно розробили навчальний посібник під назвою «Реагування на злочини з підстав ненависті: міждисциплінарна програма для працівників правоохоронних органів і фахівців, що займаються наданням допомоги жертвам злочинів». У цьому посібнику міститься багатопланова інформація про антидискримінаційне законодавство, механізми розпізнавання злочинів, мотивованих ненавистю, вплив цих злочинів на жертв і специфічні характеристики злочинців, які вчиняють подібні злочини, а також про значення відповідальності правоохоронних органів у вирішенні проблем поліетнічної спільноти. Крім того, в посібнику розглядаються деякі культурні питання і стратегії покращення відносин між поліцією та спільнотами, які є об'єктами ксенофобської віктимізації. Для надання допомоги правоохоронним органам у питаннях виявлення та ефективного розслідування «злочинів ненависті» ФБР також розробило «Навчальний посібник зі збору даних про злочини на ґрунті ненависті», де представлено зразки процедур повідомлення про ненавистницькі злочини разом із допоміжними матеріалами для навчання рядових службовців поліції [8, с. 62].

Також надзвичайно важливою є увага, яка приділяється питанням навчання поліцейських роботі із жертвами «злочинів ненависті». Зокрема, у навчальні курси з набору кадрів і підвищення кваліфікації було впроваджено тренінги, де розглядаються наслідки злочинів на ґрунті ксенофобії для жертви, соціально-психологічні аспекти її статусу, необхідність співчутливого ставлення поліцейського до постраждалих і налагодження довірчої взаємодії, практичні прийоми підтримки та захисту тощо [9, с. 500].

Отже, усвідомлення проблем ксенофобії та її насильницьких проявів як особливо ганебних і обурливих із суспільної точки зору, а також таких, що загрожують суспільній цілісності та єдності більшою мірою, ніж будь-які інші злочинні діяння, обумовили

необхідність вдосконалювати правові (або шляхом встановлення більш суворого покарання, або розширення фундаментальних ознак ідентичності, які підлягають захисту) та інституціональні механізми протидії проявам ксенофобії. Проведений аналіз дозволяє нам зробити висновок, що сьогодні у більшості держав розроблено опрацьовані положення щодо реагування на «злочини ненависті», які розроблені з урахуванням соціального контексту, культурно обумовлених та історично встановлених моделей дискримінаційних практик.

Разом із тим, можна виявити цілу низку універсальних проблем, притаманних усім правоохоронним системам у цій сфері: 1) складність відстеження і фіксування ненависницьких злочинів: найбільшим каменем спотикання тут виступає визначення мотивації таких злочинів; 2) проблематичність збору точних, достовірних і докладних статистичних даних про характер і національні масштаби поширення злочинності на ґрунті ксенофобських уявлень; 3) неналежна якість наповнення статистичної інформації та/або систематизація існуючих даних, зокрема, щодо мотиву упередженого ставлення, типу злочину, кількості інцидентів, винних та постраждалих осіб, підсумку кримінального переслідування тощо; 4) висока латентність означених злочинів, коли переважна більшість з них залишаються непоміченими; 5) непрофесійна реакція поліцейських служб на інциденти та злочини ксенофобського змісту.

На завершення нашої розвідки хотілося б підкреслити, що міжнародний консенсус щодо необхідності вироблення комплексних стратегій протидії явищу ксенофобії як у регіональних, так і глобальних масштабах, свідчить про спільне розуміння світовим співтовариством ідеальної «реальності» прав людини, фундаментальну моральну позицію в цьому питанні, хоча національні варіації змісту, інтерпретації та форм таких прав ще далекі від їх універсалізації.

Список літератури: 1. Мартін С. Розслідування правопорушень, вчинених на підставі неприязні: характерні риси проблеми та реагування правоохоронних органів / С. Мартін // Злочини на ґрунті ненависті: новий кримінальний феномен світового суспільства : наук.-практ. вид. / [за заг. ред. Дж. Перліна, наук. редактори О. А. Мартиненко, Ю. Л. Белоусов]. – Л. : Астролябія, 2011. – С. 420–457. 2. Levin J. Hate Crimes: The Rising Tide of Bigotry and Bloodshed / Jack Levin, Jack Mcdevitt. – New York : Westview Press, 1993. – 287 p. 3. Jacobs J. Hate Crimes. Criminal Law and Identity Politics / J. Jacobs, K. Potter. – New York : Oxford University Press, 2000. – 224 p. 4. Oakley R. Policing racist crime and violence: a comparative analysis [on behalf of the European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia] [Електронний ресурс] / Oakley Robin. Luxembourg : EUMC, 2005. – 51 p. – Режим доступу: http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/PRCV_en.pdf. 5. Kazarian S. Diversity Issues in Law Enforcement / Shahé Kazarian, Wesley Crichlow, Simon Bradford. – [3-rd ed.]. – Toronto, ON, Cdn : Emond Montgomery Publications, 2007. – 310 p. 6. Multicultural law enforcement: strategies for peacekeeping in a diverse society / [Robert M. Shusta Deena R. Levine, Herbert Z. Wong et al.]. – [5-th ed.]. – Upper Saddle River, NJ : Pearson Prentice

Hall, 2011. – XVIII, 539 p. 7. Hate crimes in the OSCE Region – Incidents and Responses : Annual Report for 2010 [Електронний ресурс]. – Warsaw : ODIHR, 2011. – 179 p. – Режим доступу: http://tandis.odihr.pl/hcr2010/pdf/Hate_Crime_Report_full_version.pdf. 8. Борьба с преступлениями на почве ненависти в регионе ОБСЕ : Обзор статистики, законодательства и национальных инициатив [Електронний ресурс]. – Варшава : БДИПЧ, 2005. – 180 с. – Режим доступу: <http://www.osce.org/ru/odihr/16406>. 9. Злочини на ґрунті ненависті: новий кримінальний феномен світового суспільства : наук.-практ. вид. / [за заг. ред. Дж. Перліна] ; упор. О. А. Мартиненко та Ю. Л. Белоусов. – Л. : Астролябія, 2010. – 524 с. 10. Этническое многообразие и толерантность: сравнение проблем и решений в городах мира [Електронний ресурс] / [отв. ред. В. А. Ачкасов]. – СПб. : [б. в.], 2009. – [?54 с.]. – Режим доступу: <http://www.k-obr.spb.ru/downloads/296/3.pdf>. 11. Преступления на почве ненависти в регионе ОБСЕ: инциденты и меры реагирования : Годовой отчет за 2009 год [Електронний ресурс]. – Варшава : БДИПЧ, 2010. – [?185 с.]. – Режим доступу: <http://www.osce.org/ru/odihr/82040?download=true>.

Надійшла до редколегії 29.05.2012

Проанализирован опыт правоохранительных систем мира в противодействии проявлениям ксенофобии, исследованы наилучшие примеры мер полицейского реагирования на «преступления ненависти», очерчены проблемные вопросы правоохранительной деятельности в этой сфере. Отмечено, что подобные стратегии могут эффективно использоваться и в Украине.

The world law enforcement agencies' experience of counteraction to xenophobia manifestations is analysed, the best examples of events of police reaction to «Hate Crime» are investigational, the problem questions of law enforcement activity in this sphere are outlined. It is noted that similar strategies can also be effectively used in Ukraine.

УДК 343.98

В. О. Гусева

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ У РОЗСЛІДУВАННІ ТЯЖКИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

На основі аналізу практики органів досудового слідства, наукової літератури запропоновано деталізацію основних положень взаємодії слідчих з оперативними працівниками при розслідуванні тяжких злочинів проти життя та здоров'я особи.

Згідно зі ст. 3, 27 Конституції України людина, її життя та здоров'я, недоторканність та безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Це визначає зміст і спрямованість діяльності правоохоронців щодо реалізації обов'язків держави перед людиною. Створення правової держави, гуманізація суспільства, реформування правової системи та зміна громадської правосвідомості

© Гусева В. О., 2012